

Globalizarea contemporană și formele sale de manifestare

Asist.univ. Anca DINICU

Mediul de securitate (de la nivelul național până la cel mondial, trepte care, de altfel, se află sub o puternică și permanentă condiționare reciprocă) se caracterizează, la începutul secolului al XXI-lea, prin modificări profunde și adeseori surprinzătoare prin viteză și consecințe. Lumea devine tot mai complexă, iar fenomenul globalizării se afirmă tot mai mult ca fiind ireversibil.

Ce este însă această „globalizare” și cât este ea de „globală”?

Este posibilă conceptualizarea ei?

Căror domenii este ea aplicabilă?

Trăim o stare nouă? Și dacă da, impune ea anumite limite politicii și, implicit, statului și puterii sale (dispariție, resurgență sau transformare)?

Acestea sunt întrebări cărora va trebui să le răspundem în măsura în care dorim să navigăm eficient prin „puzzle-ul” relațiilor internaționale contemporane.

În cadrul oferit de dezbaterile științifice se desfășoară o adevărată dispută legată de vechimea acestui fenomen – este el unul nou apărut sau, dimpotrivă, a fost întâlnit în diferite etape ale evoluției umanității?

Susținătorii caracterului ciclic al globalizării promovează ideea existenței unor „forme istorice” ale acesteia și care se referă la atributele spațio-temporale și organizaționale ale interconectării globale în epoci istorice distincte [1]. Adepții acestei orientări vin cu cele mai diverse exemple, de la răspândirea diferitelor epidemii și migrațiile demografice de la sfârșitul epocii moderne, până la impactul creștinismului și dominația Angliei pe mărele lumii care a dus, mai departe, la dezvoltarea comerțului internațional.

Din această perspectivă istorică, abordarea este pertinentă. Dar nu mai puțin adevărat este și faptul că formele istorice ale globalizării au avut loc în condiții distincte, amprentate de dimensiuni spațio-temporale proprii:

– densitatea rețelelor și multitudinea nodurilor între care se stabileau conexiunile;

– viteza de realizare a schimburilor și varietatea acestora (cele mai multe de natură economică);

– intensitatea fluxurilor și nivelurile de activitate în interiorul acestor rețele;

– gradul de instituționalizare și reglementare a relațiilor „globale”.

Prin urmare, **globalizarea contemporană este doar una dintre formele istorice ale globalizării sau este un „altceva“ cu totul nou?**

În ceea ce ne privește, considerăm că globalizarea ai cărei martori suntem este „ceva“ nou: este epoca în care statele nu mai sunt entități închise, plasate în afara mecanismului relațional mondial. Ele sunt obligate să interacționeze pentru a-și asigura supraviețuirea fizică, existența națională sau supremația internațională. Și nici chiar acele entități statale autopozitionate la periferia sistemului internațional, ca urmare a excluderii dictate de propria voință politică (vezi Coreea de Nord), nu sunt organisme izolate – ele sunt forțate să interacționeze cu lumea exterioară datorită temerilor pe care le ridică politicile lor naționale și presiunile prin care comunitatea internațională încearcă să reglementeze o stare de fapt care ar putea duce la deteriorarea eșafodajului structurat pe principiile dreptului internațional public. Așadar, globalizarea contemporană nu exclude și nici nu lasă pe nimeni să se excludă. Ea este cu adevărat „globală“ în aspirații.

Acum este perioada în care **globalizarea începe să fie privită ca proces**, nu ca fenomen determinat adeseori de cauze aleatorii.

Globalizarea contemporană este planificată și orientată prin instrumente instituționale, puternic articulate la nivel regional.

În plus, ea tinde să cuprindă toate sectoarele vieții sociale, de la economic la cultural, dar în primul rând, ea încearcă să stabilească anumite caracteristici globale în domeniile politicii, dreptului și guvernării.

Până acum nu s-a reușit o definiție exactă a ei, pentru că în dezbaterile asupra globalizării există mai multe controverse. Pentru ca procesul analitic să-și împlinească finalitatea, interesează nu numai conceptualizarea, dar și cauzalitatea (sursa noii ordini mondiale), impactul (înțeles ca și consecință asupra existenței zilnice a individului) și evoluția, traiectoria globalizării.

La modul generic, **globalizarea exprimă procesul de extindere a activităților sociale, economice și politice peste granițe (naționale, apoi regionale), astfel încât evenimentele apărute sau deciziile luate într-o anumită zonă a arealului mondial ajung să aibă semnificații și să influențeze și viețile celor aflați într-un alt colț al lumii.**

Organizarea regională și instituțională determină caracterul regulat al globalizării contemporane, adică o accelerare (ca viteză și amploare) detectabilă a interconectării, a regulilor de acțiune și a fluxurilor care transcend societățile și statele constituente ale ordinii globale.

Despre globalizarea contemporană privită ca proces distinct, unic, irepetabil s-a spus că **a apărut după cel de-al doilea război mondial**, când:

– s-au creat condițiile polarizării lumii în două tabere principale;

– a apărut o nouă ordine politică mondială prin crearea Organizației Națiunilor Unite, care prin instituțiile și agențiile sale trebuia să asigure cadrul legal și instituțional al menținerii păcii și securității mondiale, dezvoltării de relații amicale între națiuni și realizării cooperării internaționale în vederea rezolvării problemelor internaționale de ordin economic, social, intelectual sau umanitar;

– procesul de decolonizare a condus la formarea unor state noi în zonele Africii Subsahariene, Africii de Nord și Orientului Mijlociu, Asiei de Sud-Est și Pacificului.

Din punctul nostru de vedere, **sfârșitul Războiului Rece înseamnă și sfârșitul primei etape a globalizării contemporane.**

În primul rând, nu există o globalizare politică a lumii, construită pe baza unor principii democratice cu accepțiunea universală. În această perioadă, existența statelor totalitare a fost periodic amenințată atât din interior, cât și din exterior, ultimul deceniu al Războiului Rece fiind martorul suprem al încercărilor reușite de abolire a conducerilor dictatoriale. Nu este de omis faptul că mai există încă, astăzi, state aflate sub un regim unipersonal, totalitar (Cuba, Coreea de Nord, țările dominate de fundamentalismul islamic), dar pe de altă parte, procesul de globalizare și democratizare politică nu este încheiat.

În al doilea rând, în perioada postbelică, vorbeam mai degrabă (în ceea ce ne privește ca și continent) de organizații subregionale sau zonale (CAER și CEE) care nu se puteau constitui într-o voce unică a unei regiuni – Europa, datorită principiilor ideologice total opuse de constituire.

Apoi, nu întotdeauna organizațiile funcționau pe baza acordului de voință al statelor/guvernurilor, ca expresie a voinței popoarelor lor.

Democratizarea politică de la nivel global începută o dată cu terminarea Războiului Rece a permis reorientări de amploare în politicile externe ale tuturor statelor. Dacă, de facto, considerau că aparțin civilizației occidentale, în anii care au urmat (procesul nefiind finalizat), statele foste satelit ale Moscovei au devenit membrii „de iure” ai unui spațiu al libertății și egalității.

O serie de organizații zonale au dispărut, iar altele s-au dezvoltat într-un tot unitar, fundamentat pe principii solide și politici eficiente care să le permită participarea la mecanismul decizional mondial.

Așadar, globalizarea post Război Rece cunoaște un puternic grad de instituționalizare, înlocuind diviziunea rigidă și bipolară a lumii cu multipolaritatea exprimată, în fapt, în regionalizare.

De aici putem desprinde ideea că regionalizarea și globalizarea nu sunt procese opuse, ci complementare. Globalizarea presupune acțiunea pe

spații extinse, dar concret delimitate, care să poată face posibilă decizia comună la nivel regional.

În al treilea rând, globalizarea militară înregistrată în acea perioadă a însemnat o evoluție limitată a sistemului de alianțe și o structură de securitate internațională oarecum previzibilă. Războiul Rece a divizat lumea în cele mai multiple aspecte ale ei (viață economică, socială, culturală), dar a și reunit-o sub forma unei ordini militare globale numită „echilibrul terorii“. A fost ceea ce a funcționat la parametrii maximi, stimulând progresul tehnologic (ca susținere a politicii de forță, e adevărat) și permițând proiectarea unei infrastructuri militare impresionante. În plus, spațiul global de desfășurare a confruntărilor armate excludea Europa.

Schimbările înregistrate în Europa Centrală și de Est au însemnat, totodată, și prăbușirea bruscă a vechiului statu-quo european, prin apariția unor teatre de ciocniri armate. Apoi, perioada post Război Rece a condus și la o descentralizare a ordinii militare mondiale, globalizarea și modernizarea creând premisele apariției unor noi concentrări de putere militară.

Pe de altă parte, agenda de securitate internațională se extinde vizibil, incluzând o multitudine de amenințări, de la cele ecologice până la cele de ordin cultural. Aceasta înseamnă că azi, la începutul secolului al XXI-lea, securitatea națională nu mai poate fi considerată doar ca expresie a acțiunii factorului militar. Domeniile se întrepătrund, fenomenele sunt multicauzale. O nouă conceptualizare a securității naționale este necesară. Securitatea economică, militară, socială, culturală, ecologică, toate trebuie să se regăsească într-un summum – cel al securității umane, ca temelie a securității naționale.

Cele prezentate mai sus reprezintă doar o încercare de etapizare, de structurare (până în momentul de față) a globalizării contemporane. Aceasta nu înseamnă că sunt înlăturate unele **caracteristici care prezintă o certă continuitate**:

- globalizarea contemporană este rezultat al unor transformări tehnologice și economice (ordine economică mondială mult mai liberală), al unor evoluții politice și mediatice;

- globalizarea contemporană este indisolubil legată de modernizare (de aceea ea este văzută, adeseori, ca expresie a intereselor statelor capitaliste dezvoltate, capabile să susțină, financiar în primul rând, modernizarea);

- pentru prima dată, subiectul globalizării devine comunitatea internațională;

– globalizarea contemporană se clădește pe o extinsă democratizare politică, ceea ce înseamnă că este asociată și cu libertatea cuvântului, libertatea de credință, presă liberă, dreptul de asociere liber consimțit;

– dar globalizarea presupune și dreptul de contestare, ceea ce în plan practic se traduce prin acceptarea ei, sau nu.

Consecințele globalizării sunt dintre cele mai diverse. Astfel:

– apar oportunități extraordinare pentru unele state, permițându-le să valorifice într-un mod superior avantajele oferite de progresul tehnologic și de deschiderea piețelor;

– sunt reduse distanțele și se permite comunicarea în timp real;

– se formează o conștiință globală care reclamă, la modul ideal, și o abordare la scară planetară a problemelor;

– apar preocupări legate de creșterea inegalităților pe plan intern și extern; vechiul conflict între Nordul bogat și Sudul sărac fiind înlocuit de o nouă diviziune a muncii;

– se inaugurează o epocă de severă inegalitate, în primul rând, printr-o deteriorare a distribuției veniturilor, ceea ce face ca procesul analizat să fie tot mai mult asociat cu viața de zi cu zi [2];

– statul-națiune are de înfruntat concurenți serioși (organizațiile guvernamentale internaționale și corporațiile multinaționale) în privința primordialității pe scena internațională.

Realitatea dură pe care o trăim ne-a confirmat, deja, că **promotorii procesului de globalizare** nu pot fi decât acele state care dispun de mijloacele necesare, reflectate cu pregnanță în nivelul de dezvoltare economică. De aceea, așa cum arătăm, există tentativa simplistă, dar totuși nu lipsită de temei, de a considera că globalizarea promovează și protejează interesele acelor state și, îndeosebi, ale Statelor Unite care au fost catalogate a priori, după sfârșitul Războiului Rece, drept singura superputere mondială.

Referindu-se la acest subiect, fostul ministru francez de externe, Hubert Vedrine, făcând o analiză a locului și rolului Franței în era globalizării, arăta: „*Statele Unite sunt ca un pește mare care înoată cu ușurință în apele globalizării și le domină. Încă o dată, globalizarea nu este împlinirea unui plan american, chiar dacă marile firme americane au sprijinit-o și au profitat cel mai mult de pe urma acesteia. Este adevărat că SUA au promovat politica ușilor deschise în sectorul comercial, care a fost și politica britanicilor în secolul al XIX-lea. Americanii obțin cele mai multe avantaje din acest proces de globalizare din mai multe motive: datorită faptului că globalizarea are loc în limba engleză, că globalizarea este concepută în lumina principiilor economice neoliberales, că*

americani impun abordarea lor legislativă, financiară și tehnică și că promovează individualismul“ [3].

Pentru confortul psihic al militanților antiglobalizare amintim că și **statele capitaliste avansate** se află sub impactul globalizării contemporane. Ele sunt obligate să intre în competiție unele cu altele în dorința atragerii de investiții străine directe. Și ele se confruntă cu tensiuni determinate de nemulțumiri în plan economic, cu neliniști provocate de distrugerea sistemului clasic de ierarhizare a valorilor.

Pe de altă parte, este adevărat că, pentru **țările în curs de dezvoltare**, economia globală este un dat – ele trebuie să se adapteze regulilor instituite de statele mult mai puternice, găsiindu-se astfel într-o poziție de subordonare, dependentă, postcolonială. Această stare de fapt i-a determinat pe unii să se întrebe dacă nu cumva globalizarea este un puternic instrument ideologic ce susține exportul anumitor valori și sisteme. Această problemă este deosebit de complexă, iar rezolvarea ei depinde de capacitatea de revigorare a ONU, înțeleasă ca proiecție instituțională a intereselor globale ale omenirii, de înțelegerea organizării la nivel mondial, ca relație între centru și periferie, sau ca parteneriat între statele lumii, de resursele existente și de mijloacele folosite pentru exploatarea lor, de stabilirea corectă și funcționarea eficientă a conexiunilor între local-național-regional-global. Astăzi, nu mai putem face distincție clară între latura internă și cea externă a politicii unui stat, pentru că relațiile sunt din ce în ce mai puțin atributul strict al segmentului guvernamental de conducere a societății.

În concluzie, globalizarea este un proces sau un set de procese, care întruchipează o transformare în organizarea spațială a relațiilor și a tranzacțiilor sociale – analizate în termenii extensiunii, intensității, vitezei și impactului lor – generând fluxuri și rețele transcontinentale sau interregionale de activitate, interacțiuni și exercitare a puterii [4].

Mai prozaic spus, globalizarea deschide spațiul național pentru fluxul de persoane, bunuri, capital, tehnologie, informație, determinând, sub auspiciu politic și economic, stabilirea de legături între diferitele paliere (orizontale și verticale) de organizare a societății.

Angrenajul a fost pus în mișcare. Funcționează.

Schimbările implicate de globalizare nu pot fi stopate. Totul depinde de capacitatea omului de a le gestiona în mod eficient, canalizându-le spre ținte dezirabile: prosperitate și normalitate, sincronizare și integrare.

Note bibliografice

- [1] Held, David, McGrew, Anthony, Goldblatt, David, Perraton, Jonathan, *Transformări globale. Politică, economie și cultură*, Iași, Editura Polirom, 2004, p. 4.
- [2] Dobrescu, Paul, *Geopolitica*, București, Comunicare.ro, 2003, p. 371.
- [3] Vedrine, Hubert, *France in An Age of Globalization*, Washington D.C., Brookings Institution Press, 2001, p. 3.
- [4] Held, David, McGrew, Anthony, Goldblatt, David, Perraton, Jonathan, *op.cit.*, p. 40.